

Archeologisch onderzoek Uitbreiding Willemsoord

Inventariserend veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 411

Archeologisch Onderzoek Uitbreiding Willemsoord

Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 411

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Steenwijkerland

Grontmij Nederland bv
Assen, 13 juli 2007

Verantwoording

Titel : Archeologisch Onderzoek Uitbreiding Willemsoord
Subtitel : Inventariserend Veldonderzoek
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 411
Projectnummer : 219267
Referentienummer : DR219267
Revisie : 1
Datum : 13 juli 2007

Auteur(s) : Mevr. drs. A. Huizing-Schreur, mevr. drs. P. Fijma
E-mail adres : annette.huizing@grontmij.nl
Gecontroleerd door : dhr. drs. J. van der Roest
Paraaf gecontroleerd :
Goedgekeurd door : dhr. ing. J. Knol
Paraaf goedgekeurd :
Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
E noord@grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : December 2006
concept : 29 januari 2007
definitief : 13 juli 2007

Opdrachtgever : Gemeente Steenwijkerland

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
mevr. drs. A. Huizing-Schreur en mevr. drs. P. Fijma

Bevoegd gezag : Gemeente Steenwijkerland

Contactpersoon : Mevr. M. Hoven

Locatie : gemeente : Steenwijkerland
plaats : Willemsoord
toponiem : Kloosterhuisstraat

RD-coördinaten : N x: 200,205 y:537,435
O x: 200,344 y:537,425
Z x: 200,159 y:537,311
W x: 200,106 y:537,410

kaartblad : 16 D
afm. plangebied : 1,8 ha

AMK : monumentnr. : -

Archis II : CIS-code : 20364

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Aanleiding en doelstelling.....	5
1.3	Geplande ingreep	5
2	Bureauonderzoek.....	6
2.1	Werkwijze	6
2.2	Historische, huidige en toekomstige situatie.....	6
2.3	Geologie, geomorfologie en bodem.....	6
2.3.1	Geologie	6
2.3.2	Geomorfologie en bodem.....	7
2.4	Archeologie.....	7
2.5	Archeologische verwachting	8
3	Veldonderzoek	9
3.1	Algemeen	9
3.2	Resultaten.....	9
3.3	Conclusies veldwerk	9
4	Conclusies en aanbevelingen	10
4.1	Samenvatting en conclusies	10
4.2	Aanbevelingen.....	10

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Archeologische Basiskaart

Bijlage 3: Locatie boringen

Bijlage 4: Boorprofielen

Bijlage 5: Literatuurlijst

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de Gemeente Steenwijkerland heeft Grontmij Nederland bv een archeologisch onderzoek in de vorm van een Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd voor de locatie waar de uitbreiding van Willemsoord gaat plaatsvinden. Het plangebied ligt ten zuiden van de bebouwde kom van Willemsoord aan de Kloosterhuisstraat en heeft een oppervlakte van circa 1,8 hectare. De exacte locatie van de onderzoekslocatie wordt weergegeven in Bijlage 1.

1.2 Aanleiding en doelstelling

De aanleiding van het Inventariserend Veldonderzoek is de realisatie van nieuwbouw in het plangebied. Hierbij worden grondwerkzaamheden verricht, die de bodem verstoren en daarmee eventuele archeologische resten verstoren en/of vernietigen.

Het doel van het onderzoek is het opsporen van vindplaatsen en het bepalen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van deze vindplaatsen teneinde de archeologische waarde van het plangebied te kunnen vaststellen. Er dient antwoord gegeven te worden op de onderzoeksvragen zoals deze in het PvE¹ opgesteld zijn:

1. Zijn er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig?
2. Zo ja, wat is de aard en datering van aangetroffen vindplaatsen?
3. Zo ja, geef een indicatie van de fysieke kwaliteit van de aangetroffen vindplaatsen.
4. Zo ja, geef een indicatie van de inhoudelijke kwaliteit van aangetroffen vindplaatsen.
5. Op welke diepte liggen de aangetroffen archeologische resten?
6. Wat is de bodemopbouw en gaafheid van het bodemprofiel?

1.3 Geplande ingreep

Op de onderzoekslocatie zal nieuwbouw worden gerealiseerd. De diepte van de graafwerkzaamheden was op het moment van schrijven van dit rapport niet bekend.

¹ Programma van Eisen Willemsoord, okt 2006, mevr. drs. M. Nieuwenhuis.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een specifiek verwachtingsmodel op basis van bekende en verwachte archeologische waarden, historische en aardwetenschappelijke informatie. Hiertoe zijn onder andere de volgende bronnen geraadpleegd (zie tevens literatuurlijst):

- het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuur en Monumenten (RACM) te Amersfoort;
- de Archeologische Monumentenkaart (AMK, RACM en provincie);
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000, blad 16 Oost, Steenwijk;
- Kennisinstructuur Cultuurhistorie (KICH);
- Cultuurhistorische Atlas Overijssel.

2.2 Historische, huidige en toekomstige situatie

Volgens de annalen werd Willemsoord in 1820 door de Maatschappij van Weldadigheid gesticht. Dit was een organisatie die in de 19^e eeuw arme gezinnen wilde helpen om een eigen bestaan op te bouwen als boer. De oprichter, generaal Johannes van den Bosch, kocht in Drenthe woeste gronden die door de arme gezinnen ontgonnen werden. Elk gezin kreeg een huisje langs de kenmerkende lange wegen en een stuk grond.

Op een kaart in de Grote Historische Atlas 1830-1855 is de typische verkaveling en opzet voor dit soort nederzettingstypen in lange rechte straten met op regelmatige afstand kleine huisjes reeds herkenbaar. De onderzoeksloctaie maakte mogelijk deel uit van een stuk grond dat tot één van de woningen behoorde.

Tegenwoordig fungeert het onderzoeksgebied als trapveld en weidegrond voor vee. Wat opvalt is dat het gebied zeer slecht ontwaterd is. In de toekomst zal hier de uitbreiding van Willemsoord in de vorm van nieuwbouw plaatsvinden.

2.3 Geologie, geomorfologie en bodem

Het landschap heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in het nederzetting patroon van de mens. Bij onderzoek naar archeologische sporen in een bepaald gebied is het van groot belang te weten hoe het landschap er in het verleden uit heeft gezien. Men kan meer te weten komen over het landschap in het verleden door de geologie en de bodemopbouw van dat gebied te bestuderen.

2.3.1 Geologie

De afzettingen die in het plangebied aan de oppervlakte voorkomen, dateren uit het Holoceen (zie Tabel 2.1). Willemsoord is gesticht op de voormalige woeste gronden. De lemige laarpodzolgronden zijn ontwikkeld in zeer fijn zand, vermoedelijk het oude dekzand. Dit is echter

moeilijk te achterhalen. Hieronder bevindt zich de keileem overwegend tussen 0,6 en 0,9 cm diepte.

Tabel 2.1 Indeling van het Laat-Pleistoceen en het Holoceen

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000	- heden
		Subboreaal	5.000	- 3.000
		Atlanticum	8.000	- 5.000
		Boreaal	9.000	- 8.000
		Preboreaal	10.000	- 9.000
↓	Pleistoceen	Laat	130.000	- 10.000
		<i>Weichselien (ijstijd)</i>	<i>120.000</i>	<i>- 10.000</i>

2.3.2 Geomorfologie en bodem

De Geomorfologische kaart² geeft de mate van reliëf en de vormen die in het landschap te onderscheiden zijn aan. Het plangebied ligt op de hoger gelegen voormalige woeste gronden, de laarpodzolgronden waarbij lemig fijn zand, keileem of potklei voorkomt beginnend tussen 0,4-1,2 m en tenminste een dikte heeft van 20 cm. (eenheid cHn23x).

2.4 Archeologie

Tabel 2.2 Overzicht van archeologische perioden³

Periode	Tijd
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)	tot 9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr. - 4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr. - 1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr. - 800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr. - 12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 - 1050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1050 - 1500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1500 - heden

ARCHIS

In het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. Volgens de gegevens van ARCHIS is er uit het plangebied zelf en de directe omgeving geen waarnemingen bekend (zie Bijlage 2).

AMK

Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) staan terreinen aangegeven die op grond van verscheidene criteria een bepaalde vorm van bescherming genieten van het ministerie van O,C&W en haar vertegenwoordiger in deze, de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Volgens de gegevens in Archis II (bijlage 2) bevinden zich in de directe omgeving van het plangebied geen AMK-terreinen.

IKAW

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) geeft voor heel Nederland inclusief de bodems van grote wateren en het Nederlandse deel van de Noordzee de kans aan op het aantreffen van archeologische resten bij werkzaamheden in de bodem. Die trefkans is aangegeven

² www.meetnetlandschap.nl

³ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van Lanting en Van der Plicht, 1996, 2000 en 2002.

in vier categorieën: een hoge, middelhoge, lage en zeer lage trefkans. Het plangebied heeft middelhoge verwachtingswaarde.

2.5 Archeologische verwachting

Op basis van het voorgaande is het mogelijk tot een specifieke archeologische verwachting te komen.

De onderzoekslocatie vormt door zijn relatief hoge ligging op de voormalige woeste gronden en bodemtype (eenheid cHn23x) een gunstige plaats voor bewoning. Er kunnen vondsten vanaf het Paleolithicum (zie tabel 2.2) op het oude dekzand verwacht worden. Daarnaast kunnen vondsten uit de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen tot in de Nieuwe Tijd voorkomen.

De omgeving van de onderzoekslocatie is volgens de annalen sinds 1820, na de stichting van Willemsoord, intensief in gebruik. De onderzoekslocatie was waarschijnlijk onderdeel van één van de akkers.

Gezien het bovenstaande heeft het onderzoeksgebied een middelhoge verwachtingswaarde.

3 Veldonderzoek

3.1 Algemeen

Het veldonderzoek is uitgevoerd op 10 januari 2007 door een veldbodemkundige en een archeoloog. Hierbij zijn 11 grondboringen verricht met behulp van een Edelmanboor met een diameter van 12 cm. De boringen zijn bodemkundig beschreven en bestudeerd op het voorkomen van lagen die kunnen duiden op bewoningslagen. De vrijkomende grond is geïnspecteerd op archeologische indicatoren zoals fragmenten verbrand of bewerkt vuursteen, aardewerk, houtskool, verbrand bot etc. Relevante lagen zijn hiervoor gezeefd op een 4 mm zeef. Het plangebied was ten tijde van het onderzoek in gebruik als trapveldje en weidegrond.

3.2 Resultaten

Een overzicht van de boorprofielen is te zien in Bijlage 4. In een aantal gevallen, zoals bij boringen 2, 3 en 9, ligt de A-horizont direct op de C-horizont. De A-horizont toont daarbij een grote mate van verstoring.

Bij boringen 1, 6, 7, 11 is er nog een vage B-horizont zichtbaar, deze is echter grotendeels verstoord. Boringen 4, 5, 8 en 10 vertonen, onder de teelaardelaag, een intact profiel. De bovenste 0,25 m bestaat uit humeus zand gevolgd door een ijzerhoudende B-horizont. Op een diepte van 0,70-0,80 m beneden maaiveld begint de keileem.

3.3 Conclusies veldwerk

In totaal zijn er tijdens het veldwerk 11 boringen uitgevoerd. Alle boringen vertonen een zekere mate van verstoring. Bij drie boringen is er geen B-horizont (meer) aanwezig. De A-horizont blijkt geheel verstoord. Bij vier boringen is een B-horizont aanwezig, maar deze vertoont verstoring. Vier boringen vertonen, afgezien van een deels verstoorde A-horizont, een onverstoord profiel.

Tijdens het veldwerk zijn geen archeologische vondsten aangetroffen.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Samenvatting en conclusies

In opdracht van de Gemeente Steenwijkerland heeft Grontmij een archeologisch onderzoek in de vorm van een Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd voor de locatie waar de uitbreiding van Willemsoord gaat plaatsvinden.

Het inventariserend onderzoek dient antwoord gegeven te worden op de onderzoeksvragen zoals deze in het PvE⁴ opgesteld zijn:

1. Zijn er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig?
2. Zo ja, wat is de aard en datering van aangetroffen vindplaatsen?
3. Zo ja, geef een indicatie van de fysieke kwaliteit van de aangetroffen vindplaatsen.
4. Zo ja, geef een indicatie van de inhoudelijke kwaliteit van aangetroffen vindplaatsen.
5. Op welke diepte liggen de aangetroffen archeologische resten?
6. Wat is de bodemopbouw en gaafheid van het bodemprofiel?

Volgens de bodemkaart is Willemsoord gesticht op de voormalige woeste gronden en bestaat de bodem lemige laarpodzolgronden. Dit wordt bevestigd door het veldonderzoek. Eveneens blijkt dat alle boringen een zekere mate van verstering vertonen.

Er zijn geen archeologische vondsten aangetroffen tijdens het veldwerk.

Concluderend kan slechts antwoord gegeven worden op twee onderzoeksvragen. Gebaseerd op de resultaten van het booronderzoek kan gesteld worden dat er zich in het plangebied géén archeologische vindplaatsen bevinden. Er zijn laarpodzolgronden aangetroffen die allen in meer of mindere mate verstoord zijn.

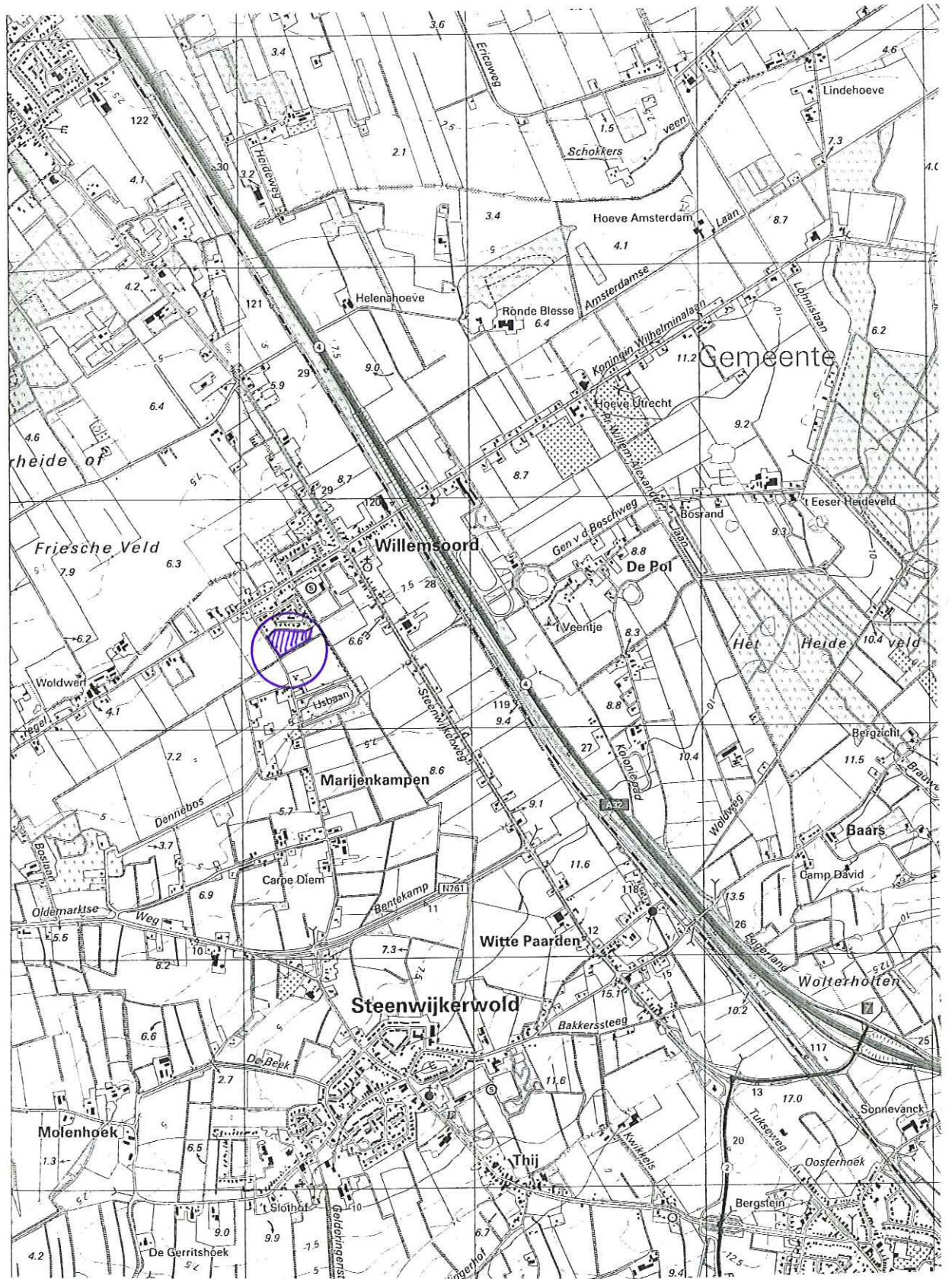
4.2 Aanbevelingen

Gebaseerd op het bovenstaande wordt archeologisch vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht. Hoewel er geen beperkingen zijn tijdens de graafwerkzaamheden dient men bij de graafwerkzaamheden alert te zijn op eventuele vondsten en sporen. Indien tijdens de uitvoering onverhoopt archeologische resten worden aangetroffen, dient direct contact opgenomen te worden met het bevoegde gezag, de gemeente Steenwijkerland.

⁴ Programma van Eisen Willemsoord, okt 2006, mevr. drs. M. Nieuwenhuis.

Bijlage 1

Locatie plangebied

Schaal 1:25.000

Locatie Plangebied

Bijlage: 1

Bijlage 2

Archeologische Basiskaart

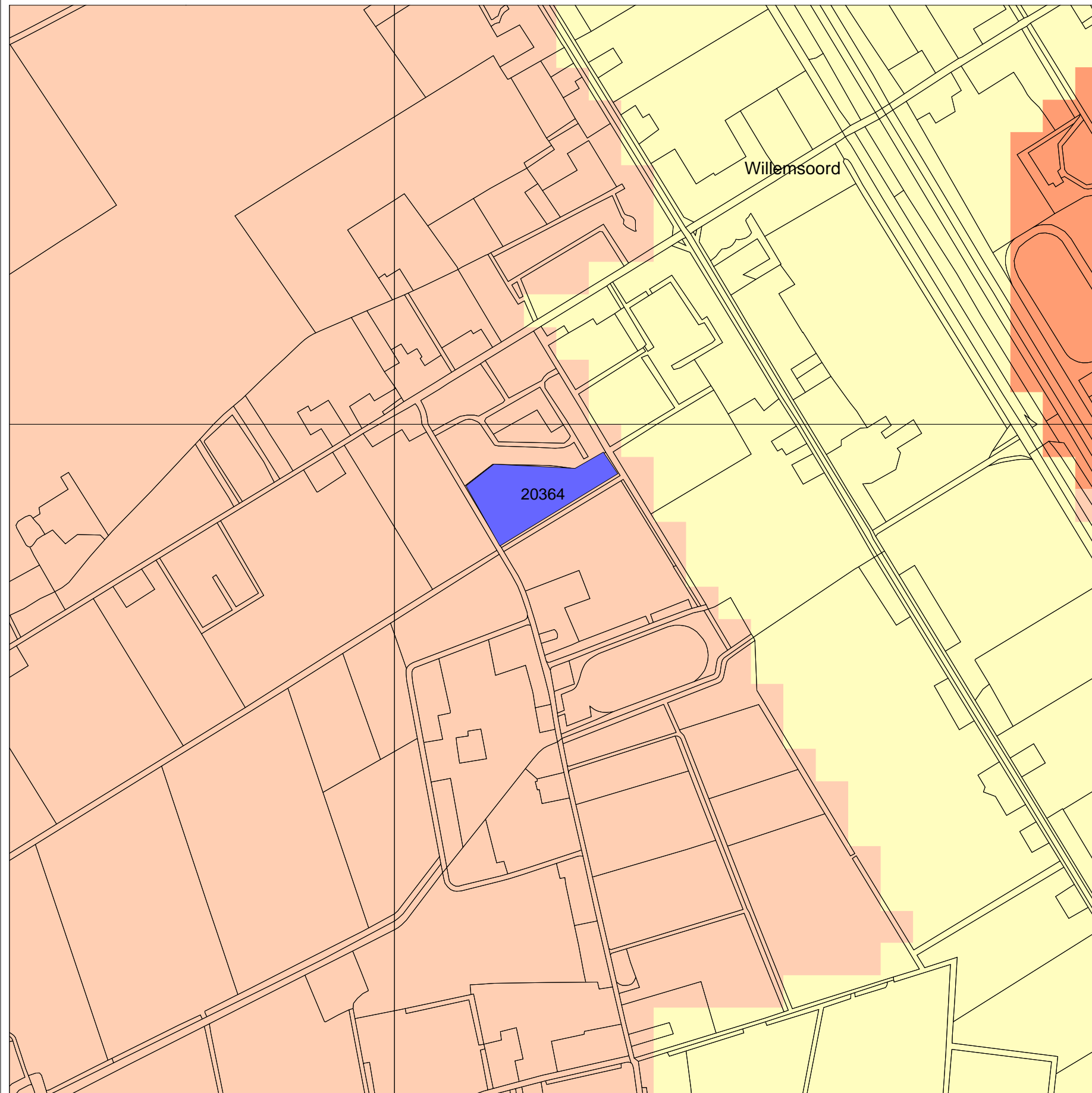
Archeologisch onderzoek Uitbreiding Willemsoord

Archeologische Basiskaart

08-01-2007

201089 / 538146

mevr. drs. A. Huizing-Schreur

Legenda

ONDERZOEKSMELDINGEN

VONDSTMELDINGEN

MONUMENTEN

archeologische betekenis

archeologische waarde

hoge archeologische waarde

zeer hoge archeologische waarde

zeer hoge arch waarde, beschermd

TOP10 ((c)TDN)

IKAW

zeer lage trefkans

lage trefkans

middelhoge trefkans

hoge trefkans

lage trefkans (water)

middelhoge trefkans (water)

hoge trefkans (water)

water

niet gekarteerd

PLAATSNAMEN

0 500 m

RACM
Archis2

199407 / 536463

Bijlage 3

Locatie boringen

CONCEPT

Legenda

- boring met nummer

Project

Uitbreiding Willemsoord

Opdrachtgever

Gemeente Steenwijkerland

Onderdeel

Archeologisch onderzoek

Kaart

Locatie boringen

Projectnummer

DR 219267

Tekeningnummer

219267C3

Bijlagennummer

3

Get.

MO

Rev.

1

Contr.

AHS

Acc.

JvdR

Datum

25-01-07

Schaal

1:2.000

GAR-nummer

GAR406

CIS-code

20364

Grontmij Nederland BV
Cluster Noord
Locaties: Assen, Haren,
Drachten

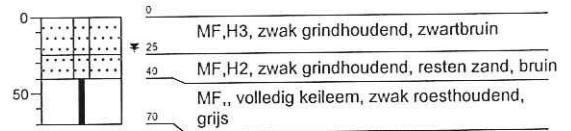
Bijlage 4

Boorprofielen

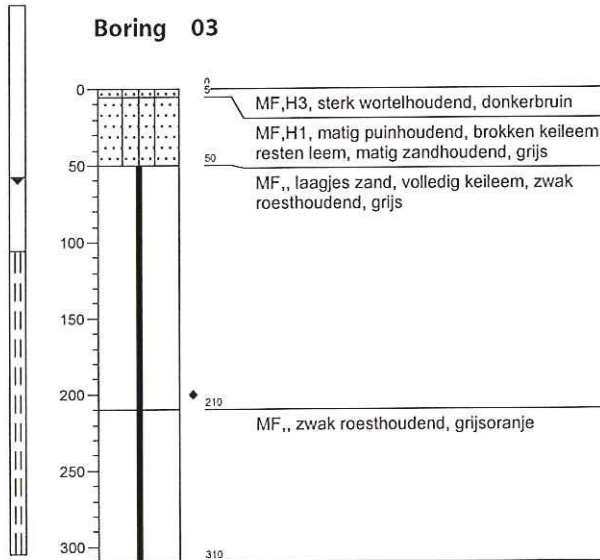
Boring 01

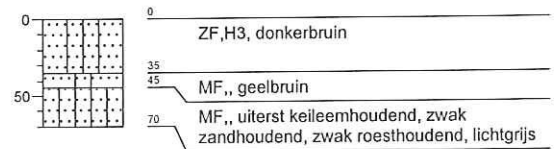
Boring 02

Boring 03

Boring 04

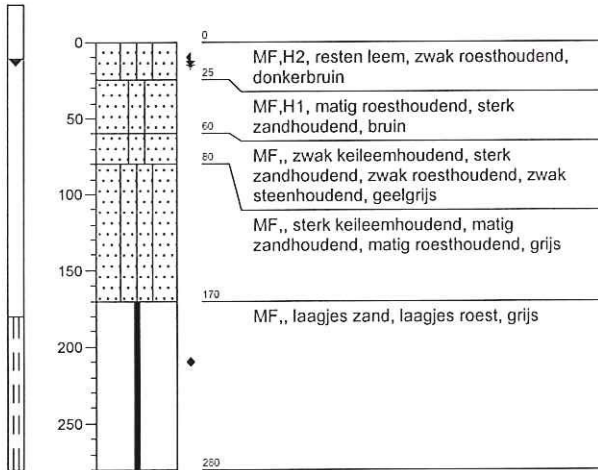
Boring 05

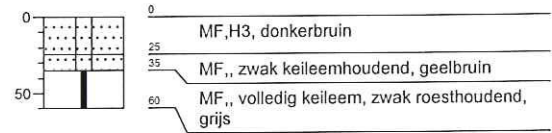
Boring 06

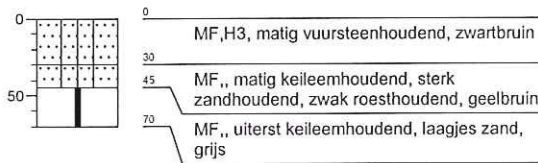
Boring 07

Boring 08

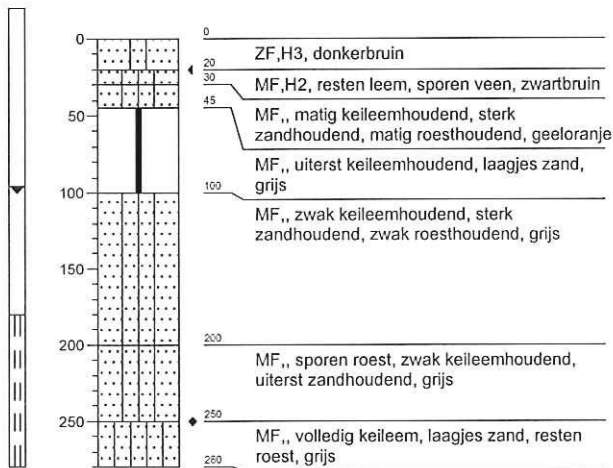
Boring 09

Boring 10

Boring 11

Legenda

Minerale sedimenten

Indeling naar lutumgehalte (delen < 2 µm)
(voor waterafzettingen)

	zeer kleiarm zand (0 - 3% lutum)
	matig kleiarm zand (3 - 5% lutum)
	kleiig zand (5 - 8% lutum)
	zeer lichte zavel (8 - 12% lutum)
	matig lichte zavel (12 - 18% lutum)
	zware zavel (18 - 25% lutum)
	lichte klei (25 - 35% lutum)
	matig zware klei (35 - 50% lutum)
	zeer zware klei (meer dan 50% lutum)

Veen

	veen
	kleiig veen
	zandig veen

Aanduidingen (gebruikt in combinatie met bovenstaande indeling)

Indeling van zand naar korrelgrootte

UF	uiterst fijn zand	(M50-cijfer	50-	105 µm)
ZF	zeer fijn zand	(M50-cijfer	105-	150 µm)
MF	matig fijn zand	(M50-cijfer	150-	210 µm)
MG	matig grof zand	(M50-cijfer	210-	420 µm)
ZG	zeer grof zand	(M50-cijfer	420-	2000 µm)

Indeling naar leemgehalte (delen < 50 µm)
(voor windafzettingen)

	zeer leemarm zand (0 - 5% leem)
	matig leemarm zand (5 - 10% leem)
	zwak lemig zand (10 - 18% leem)
	sterk lemig zand (18 - 33% leem)
	zeer sterk lemig zand (33 - 50% leem)
	zandige leem (50 - 85% leem)
	siltige leem (meer dan 85% leem)

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

monsters

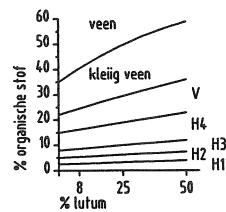
- geroerd monster
- ongeroerd monster

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

Indeling naar gehalte organische stof

H1	humusarm
H2	matig humeus
H3	zeer humeus
H4	humusrijk
V	venig

Bijlage 5

Literatuurlijst

Bijlage 5

Literatuurlijst

Literatuur

* Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990, Grote Historische Atlas van Nederland, 1:50.000, 2 Noord- Nederland 1851-1855, Groningen.

*Programma van Eisen (PvE) Willemsoord, Uitbreiding bij Kloosterhuisstraat, mevr. drs. M. Nieuwenhuis, het Oversticht, oktober 2006.

*Geudeke, G.W. & L. Balk, 1990. Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000. 2: Noord-Nederland 1851-1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

*Stiboka, 1970. Bodemkaart van Nederland 1:50.000, blad 16 Oost Steenwijk, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

www.grontmij.nl